

Hudební nauka pro 3. ročník

Základní harmonické funkce

Tonika (značíme ji **T**) je **první** stupeň ve stupnici (např. tón c v C dur). Je základem pro vytvoření tónického kvintakordu **T5** (**1., 3., a 5. stupeň** ve stupnici - např. v C dur je to **C - E - G**).

Subdominanta (značíme ji **S**) je **čtvrtý** stupeň ve stupnici (např. tón f v C dur).

Dominanta (značíme ji **D**) je **pátý** stupeň ve stupnici (např. tón g v C dur).

Základní harmonické funkce v C dur

Základní harmonické funkce v D dur

Základní harmonické funkce v B dur

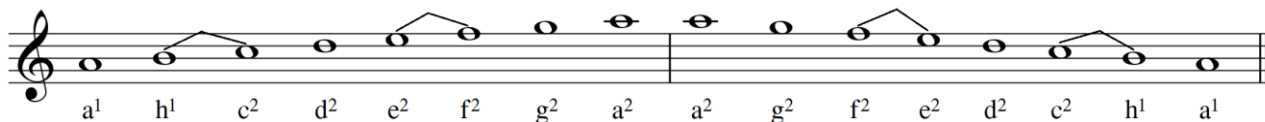
Mollové stupnice

Charakteristickým rysem mollové stupnice je (oproti stupnici durové) **snížený 3. stupeň** - z **velké tercie** se tímto zúžením stane **malá** (stejným způsobem můžeme postupovat u všech velkých intervalů – pokud je o půltón snížíme, stanou se z nich malé).

Mollová stupnice má **tři podoby**: může být aiolská, harmonická nebo melodická.

aiolská

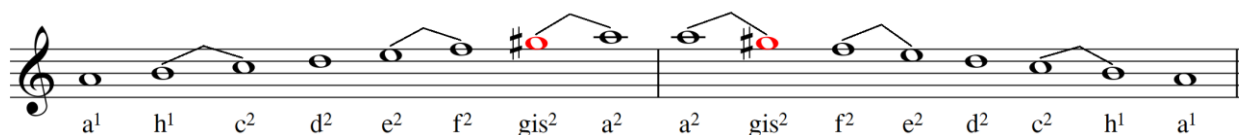
její závěr působí nedokončeně, jelikož nemá citlivý tón
(tj. půltónový krok mezi 7. a 8. stupněm)
má půltóny mezi 2. - 3. a 5. - 6. stupněm

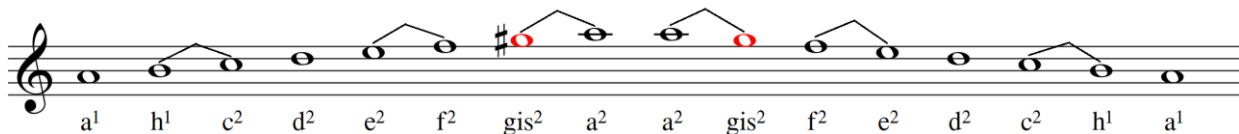
harmonická

má shodnou stavbu s aiolskou stupnicí, pouze její **sedmý stupeň**
je oproti ní o půl tónu **zvýšený**
díky tomuto kroku je mezi jejím šestým a sedmým stupněm
sluchově výrazná **vzdálenost tří půltónů**
zároveň jako jediná ve své stavbě obsahuje tři půltóny
(mezi 2. - 3., 5. - 6. a 7. - 8. stupněm - díky citlivému tónu zní
ukončeně)

Notový zápis můžeme provést dvěma způsoby (podle toho, jestli vzestupnou a sestupnou stupnici oddělíme taktovou čarou). Pakliže budou vzestupná a sestupná řada oddělené, musíme posuvku, která je navíc, zopakovat.

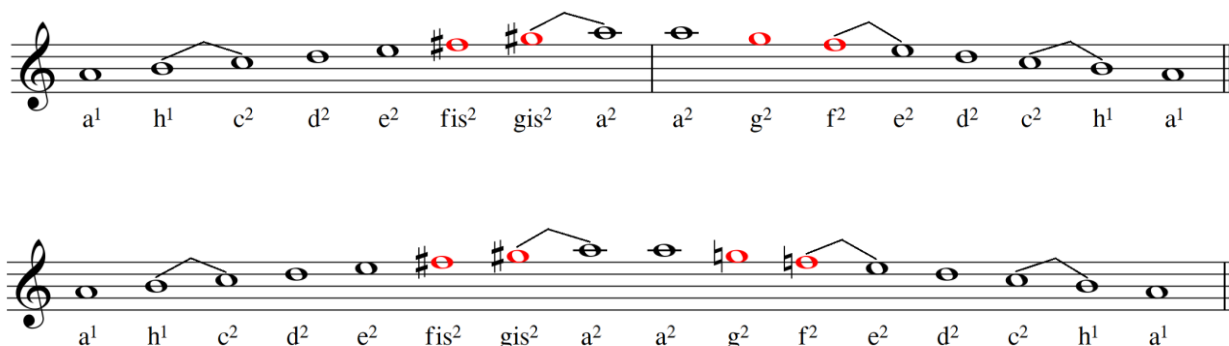
V opačném případě - pokud je celá stupnice zapsaná jako jeden takt - si vystačíme s jednou posuvkou (v mollové stupnici harmonické u 7. stupně).

melodická

ve srovnání s aiolskou stupnicí má **zvýšený šestý a sedmý stupeň**
- **toto však platí pouze směrem nahoru!**
směrem dolů zní aiolská stupnice, zvýšení 6. a 7. stupně se ruší
směrem vzhůru jsou půltóny mezi 2. - 3. a 7. - 8. stupněm,
směrem dolů tedy jako ve stupnici aiolské

Pro notový zápis platí to samé, co pro stupnici harmonickou (jen s posuvkami u šestého a sedmého stupně).

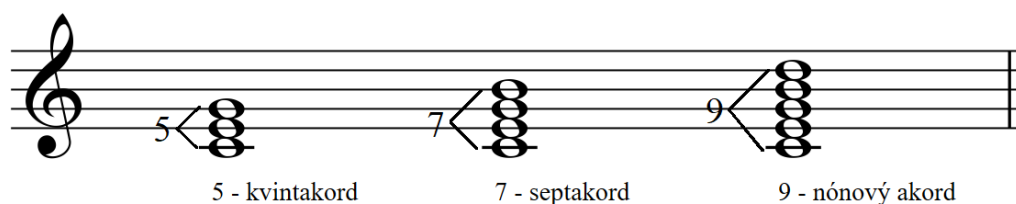

Ke každé durové stupnici existuje mollová se stejným předznamenáním. Tyto stupnice jsou tzv. paralelní.

Akord, kvintakord, tónický kvintakord

Akord

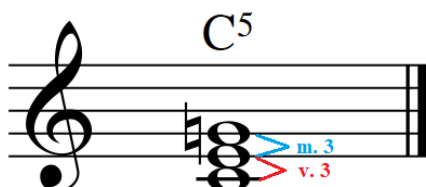
Akordem nazýváme souzvuk nejméně tří tónů různé výšky. Nejčastěji je sestaven z tercií, ale tóny mohou mít mezi sebou i jiné vzdálenosti. Svůj název jednotlivé akordy získávají podle intervalu mezi krajními tóny.

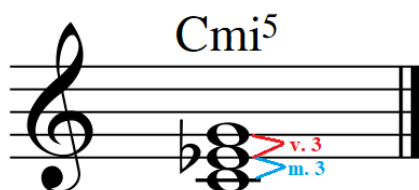
Kvintakord

Je to tříhlasý akord v rozsahu kvinty. Je sestaven ze dvou tercií nad sebou. Podle uspořádání těchto tercií můžeme rozlišit čtyři druhy kvintakordů.

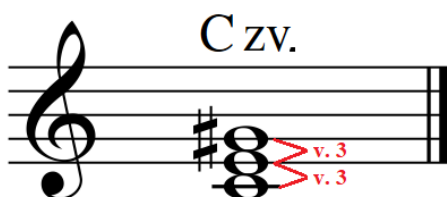
durový (spodní tercie velká, vrchní malá)
je složen z **prvního, třetího a pátého** stupně **durové** stupnice

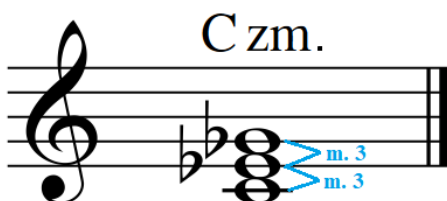
mollový (spodní tercie malá, vrchní velká)
je složen z **prvního, třetího a pátého** stupně **mollové** stupnice

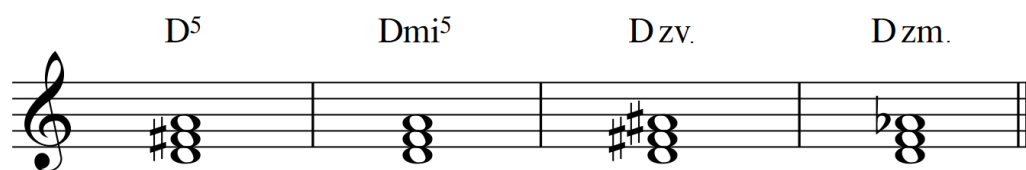
zvětšený (obě tercie velké)
můžeme ho odvodit z **durového kvintakordu** – zvýšením vrchního tónu
zvětšíme jeho vrchní tercii z malé na velkou

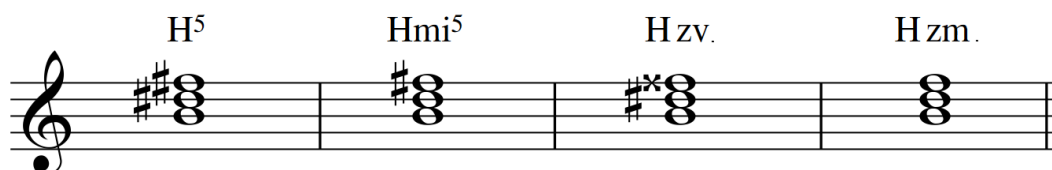
zmenšený (obě tercie malé)
můžeme ho odvodit z **mollového kvintakordu** – snížením vrchního tónu
zúžíme jeho vrchní tercii z velké na malou

Příklady kvintakordů od tónu d¹:

Příklady kvintakordů od tónu h¹:

Nezapomeň, že zatímco durový a mollový akord můžeme odvodit z tóniny (dur nebo moll), zvětšený a zmenšený nikoliv.

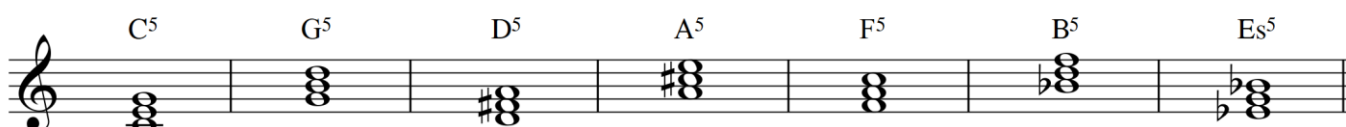
Tónický kvintakord

Už víme, že tónický kvintakord tvoří **1., 3., a 5. stupeň** z každé stupnice. Jeho základem je první stupeň ze stupnice (tóniny), který se nazývá **tónika**. Jak jsme si ukázali, vycházíme-li z tóniny durové (tzv. **durový tónorod**), je spodní tercie velká a vrchní malá. Akord působí vesele a jasně. Durové tóniny zapisujeme **velkými písmeny** (C dur, G dur, F dur).

Opěrné písňe na rozložený durový kvintakord (kdo si není jistý, najde je ve 2. ročníku):

- a) vzestupný: Ovčáci, čtveráci
- b) sestupný: V zahradě na hrušce

Tónický kvintakord v durových stupnicích, které už známe:

Vycházíme-li z tóniny mollové (**mollový tónorod**) - spodní tercie kvintakordu je malá a vrchní velká (tóny T5 v c moll jsou c-es-g, protože tónina c-moll má 3 béčka - **bé, es, as**). Akord působí smutně a tajemně. Mollové tóniny zapisujeme **malými písmeny** (d moll, g moll, c moll). Akordy ovšem můžeme nalézt zapsané s velkými i malými písmeny na začátku (Cmi – cmi).

Opěrné písňe na rozložený mollový kvintakord:

a) vzestupný: Zdálo se mně, zdálo

b) sestupný: Proč si k nám nepřišel

Zdá-lo se mě, zdá - lo, že se od hor mra - čí, a to se čer -
ňá - jú šo - ha - jo - vi o - či, šo - ha - jo - vi o - či.

Proč si k nám ne - pri - šel, ja som ťa ča - ka - la, na la - vě
se - dě - la, z o - kén - ka hle - dě - la, du - šen - ko mo - ja.

Tónický kvintakord v mollových stupnicích, které už známe:

Ami⁵ Emi⁵ Hmi⁵ F[#]mi⁵ Dmi⁵ Gmi⁵ Cmi⁵

Instrumentální a vokální hudba

Instrumentální hudba je určená pro hudební nástroje. Podle počtu hráčů ji rozlišujeme na **sólovou** (pro jednoho hráče), **komorní** (menší skupiny hráčů, obvykle na různé nástroje, např. duo, trio, kvarteto, kvinteto apod.) a **orchestrální**. Orchestry mohou být různého typu: **symfonický** (největší), **komorní** (menší zastoupení nástrojů) a dále např. **smyčcové**, **dechové**, lidových nástrojů. Orchester je řízen **dirigentem**.

Vokální hudba je určená lidskému hlasu, je tedy **zpívaná**. Můžeme ji slyšet (nebo provozovat) v **sólovém provedení**, v provedení **ansámblu** (menší uskupení) nebo **pěveckého sboru**. Vedoucí sboru se nazývá **sbormistr**.

Pěvecké hlasy mají (stejně jako hudební nástroje) svoje názvy: **mužský** nejvyšší hlas je **tenor**, střední **baryton**, nejnižší **bas**, nejvyšší **ženský** hlas je **soprán**, střední **mezzosoprán**, nejnižší **alt**. **Dětské hlasy** se dělí pouze na nižší a vyšší: **soprán a alt**.

Pokud je zpěv doprovázen hudebními nástroji, jedná se o hudbu **vokálně-instrumentální**. Jejími nejznámějšími formami jsou **píseň** (lidová nebo umělá) a **opera**. **Opera** je dramatické jevištní dílo, jehož text se **zpívá za doprovodu orchestru**. Vystupují zde sólisté, různě velká pěvecká uskupení i sbory. Výrazný sólistův výstup se nazývá **árie**.

Hudební názvosloví III

stupnice	řada tónů, uspořádaná podle určitých pravidel
tónina	používá tónový materiál určité stupnice k vyjádření hudební myšlenky, tóny nejsou popořadě, mohou se různě střídat či opakovat, některé se dokonce vůbec vyskytnout nemusí
dynamika	síla (hlasitost), kterou hrajeme
tempo	rychlost, kterou interpretujeme (hrajeme/zpíváme) skladbu
rytmus	střídání not a pomlk různých délek, rytmický útvar může obsáhnout i několik taktů

metrum	střídání přízvučných a nepřízvučných dob, většinou odpovídá taktům
metronom	přístroj, který přesně udává tempo
melodie	řada tónů uspořádaných tak, aby šly zahrát nebo zazpívat, dohromady tvoří hudební myšlenku
harmonie	všechny souzvuky ve skladbě
transpozice	převádění melodií či skladeb do jiných tónin téhož tónorodu (např. z C dur do D dur, z fis moll do as moll, apod.)

Nezapomeň, že stupnice je vždycky řada. O skladbách tedy nikdy neříkáme, že jsou ve stupnici, nýbrž že jsou v tónině.

Co si odnést?

První, čtvrtý a pátý stupeň označujeme jako tzv. základní harmonické funkce. Jak se všechny jmenují?
Co má první z nich společného s tónickým kvintakordem?

Jak se nazývají tři podoby mollové stupnice?
Která z nich se směrem dolů mění?
Jak na první poslech poznáš stupnici mollovou harmonickou?

Kolik tónů minimálně musí mít akord?
Z jakých stupňů je sestaven tónický kvintakord?
Máme čtyři druhy kvintakordů – které to jsou?
A podle čeho je poznáme?

Komu je určena instrumentální hudba?
A komu vokální?
Oba druhy nemusí ale nutně existovat vždycky zvlášť.
U kterých hudebních formách se mohou spojit?

Jaký je rozdíl mezi stupnicí a tóninou?
A v čem se liší rytmus a metrum?